

2894/

1

Dessa uppgifter ha lämnats av bland andra följande personer, vars namn icke få offentliggöras varken i böcker eller tidningar.

Änkan Katrina Nilsdotter, född 1823, död i Torstensmåla 1899.

Hemmansägare Måns Persson, född omkr. 1830, död i S. Sandsjö
omkr. 1905.

Hemmansägare Håkan Persson, född 1830, död omkr. 1898 i
Kyrkön.

Skräddare Johannes Persson, född omkr. 1860, död omkr. 1910
i Siggamåla.

f.d.Hemmansägare Håkan Karlsson, född 1851, nu boende i
Mörbohult i Kyrkhult.

Hustrun Emma Karlsson, född 1857, död 1908 i Torstensmåla.

Hemmansägare August Bengtsson, född 1859, nu boende i Brän-
detorp, Härlunda.

Snickare P.M. Johansson, född omkr. 1855, död omkr. 1917
i Bjellerhult.

Snickare Anton Karlsson, född omkr. 1895, nu boende i Chi-
cago U.S.A.

2894 2.

2

Kyrkobygge.

Det berättas, att då man för omkring 500 år sedan beslutat att uppbygga en kyrka i den del av Urshulsts socken, som nu utgör Almundsryd, så tänkte man först att bygga den vid Björkelund i södra delen av socknen,, men det säges, att det virke, som kördes dit om dagarna, det kom bort om nätterna, varför man beslutade, att utse en annan plats för kyrkan, och då man icke kunde uppnå enighet härom på annat sätt, så spände man ett par tvillingoxar för en lämplig stock eller bjälke, som de sedan fingo draga till den plats, där de själva ville stanna. De gingo från Björkelund till Ryd, där de stannade på en skogbeväxt kulle, som låg i ett "alekärr", just där den nuvarande kyrkan står. Det berättas även, att timret till den första kyrkan, som var en träkyrka, högs på hemmanet Kyrkön, som då skall ha varit beväxt med mogen furuskog, och som därför sedan fick namnet Kyrkön. Kyr-

Skriv endast på denna sida!

2894

3

kans yttre utseende synes på en av Professor Nordenbergs i Kom-
persmåla utförd oljemålning, varav en kopia finnes i den nuvarande
kyrkans sakristia, där man kan se att den saknar torn, samt att
en klockstapel stått utanför ringmuren. Kyrkans inre utseende är
icke bekant, men dess gamla predikstol finnes i bevar i socken-
stugan. Det gamla namnet på kyrkan och socknen, "Nykyrke", användes
ännu i grannsocknarna isynnerhet i Härlunda i stället för Almunds-
ryd. Att den största av ringklockorna, som omgöts 1884, var av
hög ålder framgår därav, att en lärd man skall ha av dess i det
närmaste utnötta inskription lyckats tyda orden: "Maria hjälp". Att
den var spräckt före omgjutningen skall ha berott därpå, att en
ringare råkat tappa en näsduk under ringningen, som därvid skall
ha kommit emellan kläppen och klockans kant, varvid klockan skall
ha spruckit. Då den nuvarande stenkyrkan uppbyggdes 1830, varvid
sockenborna utförde omkring 25,000 dagsverken, utfördes rappningen
av en murare, som hette Hjort, vilken därvid råkade att falla ner
från en av de övre ställningarna på de andra, till dess att han
blev liggande sanslös på marken nedanför, men han kvicknade till
och yttrade: "Dä va ett redit hjortahopp, dä geck bra å flya men
dä va värst å sätta se". Han levde i många år därefter.

Sunåland ; Almundsryd.
uppt. 1929 av Surl. Flåkansson

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2894

4

Pesten.

En pestkyrkogård från 1710-11 är enligt gammal tradition belägen i Åbogen strax norr om sjön Krampen i Almundsryds socken. Om denna berättas, att man därstädes tagit grus till den närbelägna bygdevägens underhåll, men att en "klok gumma" avstyrkte detta och spått, att så länge detta pågår, skall varje ägare till detta hemman bliva utfattig, vilket också lär ha gått i uppfyllelse. Den siste, som blev utfattig där på ~~KAMMAREN~~ den hemmansdel, på vilken "peståkern" ligger, ägde den på 1880-talet, men sedan dess har varken något grus blivit tagit på den platsen eller någon blivit utfattig på den gården.

En gammal sägen från denna pesttid 1710-11 kan anföras i detta sammanhang och lyder så. Under en vinter i början på 1700-talet syntes två barn, en gosse och en flicka, vandra från gård till gård, gossen bärande en träskyffel och flickan

Skriv endast på denna sida!

Småland, Åmunsryd
uppt. 1929 av Carl. Fåhansson

en kvast. De stannade framför tröskeln eller förstugustenen vid varje boningshus, där gossen vanligen skottade undan en två eller flera skovlar snö, samt flickan på ett eller annat ställe sopade bort all snö från densamma, varpå de gingo sin väg till nästa hus eller by. Det märkvärdigaste var emellertid, att lika många skovlar snö, som gossen skottade undan, likaså många personer dogo i dessa hus utav pesten, samt att i de hus, utanför vilka flickan sopade, där dog varenda en, där blev "rent hus", varför dessa barn ansågos vara övernaturliga väsen, som medförde pesten.

En man från Stenshult, som ligger omkring 3 km. nordost om Åbogen, vilken i något ärende varit i sistnämnda gård, fick på kvällen, då han skulle gå till sitt hem, sällskap på vägen med förut omtalade barn. Enär det var rätt mycken snö på vägen, erbjöd sig mannen att bära flickan, som var mindre än gossen, till sitt hem i Stenshult, dit de uppgivit sig skola gå. Han hade icke förut hört talas om dem och deras snöskottning och hyste därför ingen fruktan för dem, men han förundrade sig i högsta grad över, att flickan kändes så ovanligt lätt att bära. Då de kommo till hans hem, erbjöd den godhjärtade mannen dem att stanna kvar över natten i hans stuga, vilket de även gjorde, men när de nästa morgon tackade och gingo därifrån, så varken skottade de eller sopade de bort någon snö utanför hans tröskel, men så dog heller ingen i hans stuga utav pesten.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2894

5

Smiland
Kimmerabods Rd.
Munneryd
1929

Nygt. Svrt. Håkansson
Torsfensmala
Ber. av olika personer

"Brualien".

På hemmanet Kyrkön, omkring en km. sydväst om gården, där den gamla kyrkovägen emellan Siggaboda - Ryd går över en mindre bäck, kallas backsluttningen ännu i dag för "Brualien" och bäcken för "Bruabäcken". Dessa namn skola ha uppkommit därav, att på den tiden, då denna väg endast var en ridstig, skall en brud därstädes ha blivit "bergtagen", eller vilket är mera troligt, fallit av hästen och slagit ihjäl sig, då hon skulle rida över bäcken.

2894

6

Amäls
Kimmerabödd
Abmunt ryd sin
1929

Agst. Gust. Håkanson
Torstensmåla

Söndagshandel.

Söndagshandel i närheten av kyrkstallarna
med liar och skäror förekom i denna socken ända till omkring 1895
samt med sill - strömming - ända till omkring 1905.

2894

8

"Tröjemålasöndag".

Den gamla seden att en viss söndag besöka en annan sockens kyrka, förekommer alltjämt i många socknar i södra delen av Småland. Den anses ha uppkommit därav, att vederbörande sockens kyrka just på den dagen blivit invigd, detta uppgives vara fallet med Härlunda, där Matteusmässan i över 100 år varit denna sockens stora folksöndag.

I Almundsryd är ju som bekant Trefaldighets-söndagen den söndag, ~~XXXX~~ som under namnet "Tröjemålasöndag" firats isynnerhet av ungdom från flera angränsande socknar i Småland och Blekinge sedan århundraden tillbaka och ännu alltjämt firas. Det berättas, att då Per Nyman var prost i Urshult, alltså i början på 1850-talet, träffade denne en dag - kanhända det var annandag pingst, Urshults folksöndag - en "Nykyrkebo", till vilken

2894

9

han sade: "Jag har hört att i Almundsryd haven I en helgdag, som I kallen för "Tröjemålasöndag". Jag skall om möjligt är komma dit och predika för Eder den dagen, så I skolen få veta, vad han heter!" Det gjorde han också, varvid han i kraftiga ordalag bestraffade dem, för att de firade den Heliga Trefaldighetens dag med bl.a. dans och dryckenskap, samt för att de kallade den för "Tröjemålasöndag". Att många av den tidens män behövde höra kraftiga väckelsepredikningar framgår därav att vid ett sådant tillfälle som det ovan omtalade eller kanhända det var efter en särskild nykterhetspredikan, skall en "fyllebult" hava yttrat till en annan: "Dä bliå nåck inte så hett i h-te, som prästen skrikå te, kom du så ta vi oss en syp".

2894

10

"Kyrkodrake".

En gammal folktro från denna eller ännu äldre tid har omtalats, nämligen att varje kyrkogård bevakades av ett övernaturligt väsen, som kallades "kyrkodrake". Denne lär ha varit av olika utseende på olika platser, merändels ha liknat något husdjur, t.ex. ett svin, en bock el.dyl. Troligen avses därmed samma väsen som den så mycket omtalade "glosen", vilken hade sitt tillhåll i kyrkornas närhet och isynnerhet var farlig för dem, som "gingo årsgång".

Att "gå årsgång"

innebar, att den, som på julnatten hade mod, tid och krafter till att besöka tre olika kyrkor före gudstjänsten, han fick därvid reda på alla viktigare händelser, som skulle tima i orten under det kommande året. Men då han kom i närheten av någon kyrka under denna vandring, så framrusade plötsligt den ovannämnda "glos-son", vilken vanligen beskrives såsom liknande ett av den tidens s.k. "ollonsvin" av ansenlig storlek med höga kraftiga ben, ovanligt långt tryne, väldiga betar, med lång borst på ryggen vass som sågtänder eller sylspett samt med elden lågande ur ögon och mun. Då gällde det om den vandrande mannen hade nog vett och sinnesnärvaro att ställa sig med benen i kors. Gjorde han det, så var han räddad, och då rusade "soen" förbi honom, i annat fall sprang hon emellan benen på honom, och han blev antingen uppristad av borsten på hennes rygg, eller blev han sittande fast på denna och

Glosen.

—•••— 1/4.

2894

12

kom aldrig mera tillbaka ifrån den resan.

Småland
Kinnervald
Almundbygd
1778 1789

^a
Nunnaseggen
Gust. Råkansson
Söttevämåla
ber. olika personer

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

13.

2894

13

Segerhuva.

En gammal folktro är även, att de barn, som föddas med s.k. segerhuva, vilket rätt så sällan förekommit, skola få mera ära, lycka och framgång i livet än andra människor i samma stånd. Det har även funnits ett och annat exempel på detta, vilket ytterligare bekräftar denna folktro.

En person i denna socken, född omkring 1850 i ett mycket fattigt hem men med segerhuva, vilken senare enligt vad det berättats tillvaratogs och bevarades under hela eller åtminstone större delen av hans liv, denne man kom många gånger om högre i livet än hans övriga syskon och anhöriga ifråga om rikedom och förtroendeuppdrag samt anseende i övrigt.

2894

14

Vad en blivande moder hade att iakttaga

för att skydda sitt barn för s.k. lyte är ännu välbekant. Hon fick vid kyrkobesök icke stå eller gå under kyrkklockorna, ty då fick barnet "öronsprång", icke se ned i en öppen grav, ty då fick barnet fallandesjuka, icke se på ett lik, ty då fick barnet "likhy", icke se blod rinna såsom vid slakt el.dyl. ty då fick barnet svimningsanfall, icke se en skjuten hare eller en yxa inhuggen i ett träd eller en huggkubb, ty då blev barnet "harmynt", icke se en avdragen hud eller ett livlöst får med slappa lemmar, ej heller hjälpa en ko vid kalvning eller hjälpa ett djur ur ett kärr, ty i alla dessa fall blev barnet förklamat i benen. Om hon talade med någon genom ett stängt fönster, så fick barnet "skriklyte", om hon vid brödbakning råkade gå över ångan av den ivatten doppade ugnskvästen eller "kastade vatten" i en stubbåker, fick barnet

Öronsprång.
Fallandesjuka
Likhy.
Svimningsanfall.
Harmynthet.
Förklamning.
Skriklyte.

2894

15

utslag i ändan, slog hon ihjäl en orm eller råkade vidröra en käpp, varmed en orm blivit ihjälslagen, så fick barnet "ormalyte", snatta- Ormalyte.
de hon något, bär, frukt eller hur ringa som helst, blev barnet en Tjuvaktighet.
yrkestjuv. Kastade någon på skämt ett bär eller en liten död råta eller ännu värre en svinlunga el. dyl. i ansiktet på henne, så fick barnet liknande födelsemärken. Man trodde, att de lyten, som icke voro synliga, medfödda missbildningar, kunde botas, men att medfödda sådana voro obotliga. Man trodde även, att om modern varit vårdslös i något av ovan omtalade fall eller på andra sätt ådragit barnet "lyte" under någon av de fyrtio veckor, som hon var i havandeskap, så kunde detta lyte - om det icke var medfött - uppträda hos barnet ända intill fyrtionde levnadsåret.

15

Födelsemärker

2894 /6.

16

Botemedel mot lyte.

Botemedel mot de lyten, som kunde botas, äro ännu välbekanta och nästan otaliga exempel finnas på, att de blivit använda med utmärkt gott resultat t.o.m. i vår tid, hur otroligt det än låter. Att skydda barnet strax efter födelsen ifrån att bli "bortbytt" av "trollden" var även en viktig sak, ty man trodde, att dessa kunde taga det odöpta barnet med sig samt lägga en "trollbyting" i stället i moderns säng eller i barnets vagga. För att hindra "trollden" att inkomma i det rum eller i den stuga, där moder och barn befunno sig, brukade man därför insticka så många spetsiga knivar och saxar, som kunde undvaras emellan taket och dörren eller dörrarna i rummet med spetsarna riktade utåt, ty dessa ansågos kunna skydda de innevarande mot "trollden". Även inknöts "vådastål" d.v.s. avbrutna knivs- eller saxuddar i barnets linne

Skydd mot trol
len.

för att skydda det under färden till kyrkan, då det skulle döpas.
Inga tvättkläder fingo tvättas eller hängas ute "under bar himmel"
d.v.s. i fria luften förrän barnet blivit döpt.

17.
2894

17

Barndop.

Då barnet skulle döpas, plägade man inknyta faddergåvan - ett silvermynt - i barnets linne, så att barnet icke skulle lida av brist på pengar i framtiden. Före avfärden från barnets hem till kyrkan - vilken färd i mera avsides belägna delar av socknen företogs på hästryggen, av gudmodern i tvärsadel - plägade gudmodern läsa Fader vår och Välsignelsen samt sjunga en psalmvers,, varpå hon tre gånger å rad sade:"Far å mor ge barnet namn", vilket de då gjorde, varpå hon i gudfaderns sällskap begav sig åstad med barnet. Under dopakten måste hon hålla barnet absolut stilla, även om det skrek aldrig så högt, ty om hon skakade det för att lugna det, så kom barnet ifråga att under hela sitt liv slita mycket mera kläder än andra. Ju värre det skrek, desto bättre sångröst ansågs det få i framtiden. Efter hem-

2894

19

komsten från kyrkan skulle gudmodern överlämna barnet till dess fader, om han var närvarande, med dessa ord: "Här har du ett kristet barn och inte en hedning". Så fort tillfälle gavs, skulle barnet få vidröra en hund, innan det kom i beröring med en katt, för att få gott "läkekött" samt även övriga större husdjur, så att det icke skulle få rädsla för kreatur i framtiden.

Ifråga om namngivning så skulle eller plägade barnets föräldrar vanligen ge barnet namn efter någon av deras föräldrar eller efter någon av deras övriga släktingar, som varit särskilt bemärkt för rikedom eller i övrigt genom ärbar och hedrande vandel ansågs ha gjort sig förtjänt av att på detta sätt få sitt namn och minne bevarat till eftervärlden.

2894 201

20

Skydd för modern mot trollen före
kyrktagningen.

För att skydda modern före kyrktagningen från att bli bortrövad av trollen, varpå Kärstin i Röckla utgjorde ett varnande exempel, användes delvis samma medel som för barnet, nämligen knivar och saxar, men dessutom måste hon iakttaga, att de klädespersedlar, som blivit nedsmutsade vid barnets födelse, icke fingo komma ut i fria luften eller tvättas i rinnande vatten eller i någon sjö förrän de inomhus varit lagda i vatten, i vilket man lagt eldglöd eller förbränts i eldstaden, där så kunde ske, ty om detta icke iakttogs, så fick "näcken" makt till, att så snart hon kom i närheten av den bäck eller sjö, där han uppehöll sig, draga ner henne däri, eller om detta misslyckades, åtminstone göra henne vansinnig. För att skydda sig måste modern alltid bära vigselringen på sig, om hon gick ut i fria luften före kyrktagningen.

21.
2894

21

Äktenskap.

För att ingå hjonelag i äldre tid krävdes i regel inom bondeståndet, att de, som skulle göra detta, voro i det närmaste lika lottade ifråga om rang och förmögenhet. Alltså kunde en bonddräng icke ha några utsikter att få äkta en storbondes dotter utom i det fall, att han lyckats förleda henne, så att hon "råkat i olycka", då sjönk hennes människovärde till den grad, att det lät sig göra, men i detta fall plägade hennes fader göra henne arvelös, så att de, som på detta sätt förenat sina öden, fingo merändels framleva sitt liv i det största armod, varpå finnas exempel. För att bevara förmögenheten inom släkten, förekom det ibland, att syskonbarn gifte sig med varandra, oaktat man i allmänhet ansåg, att detta var opassande, och att dessa äktenskap ofta blevo olyckliga, samt att däri födda barn blevo svaga till bå-

2894

22

de kropp och själ. Där förmögenhet och rang voro lika, gjorde man ibland "syskonabyte", d.v.s. att två olika familjer bortgifte vardera en son och en dotter med den andres dotter och son, eller också kunde två bröder ur en familj taga två systrar ur en annan familj till äkta. Det har funnits hemman, som i århundraden blivit bevarade i samma släkts ägo, och som i flera generationer gått i arv från far till son. Vanligen har därvid den äldste sonen fått övertaga hemmanet och därvid förbundit sig att ge sina föräldrar ett rätt så stort s.k. undantag på livstid samt att "utlösa" sina övriga syskon, d.v.s. utbetala deras hemgifter såsom betalning för hemmanet. Hur skulle en "hemmason" kunna anskaffa pengar därtill nå en tid, då inga banker funnos i närheten, som utlämnade lån, och de, som möjligen hade pengar på kistbotten, endast utlämnade dessa mot höga räntor? Jo, det enklaste var att gifta sig till pengar, men därvid fick han icke alltid taga hänsyn till den tilltänkta utseende eller egenskaper i övrigt. Om han hyste någon varmare känsla för en piga eller en torparens dotter, kunde detta icke hjälpas, ty för att kunna behålla gården, måste han skaffa pengar.

Det finns två ordspråk från den tiden, som bevisa, att man fäste sig mera vid förmögenheten än vid skönheten, så lydande: "Gull å gröna tua gifte bort många snöria lua" samt "I skumme ä alla kattå grao".

22.
2894

23

Drömma om sin tillkommande.

För att utforska, vem som skulle bli hennes tillkommande man, plägade ungmön i ensamhet och tystnad under midsommarnatten före solens uppgång plocka en s.k. "messåmmaskaost", bestående av nio slags vildväxande blommor. Då hon lagt den under huvudgården lade hon sig att sova och fick då i drömmen se sin tillkommande man så tydligt, att hon mycket väl kunde känna igen honom, då hon sedan träffade honom i verkligheten.

Som ett exempel på att detta medel verkligen blivit försökt med utmärkt resultat, har en gumma, som var född 1823 och som dog 1899 på sin tid berättat, att hennes mor och dennas tvenne systrar i deras ungdom en gång prövat detta, varvid alla tre i drömmen fingo se var sin soldat komma fram i närheten av den stuga, där de bodde. Ett faktum är, att alla tre voro gifta med var sin soldat vid Kronobergs regemente, och att

Skriv endast på denna sida!

dessas soldater voro med i slaget vid Leipzig 1813.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

24
2894

24

Skriv endast på denna sida!

25.
2894

25

Fästefolksgåvor och bröllop.

Ifråga om fästefolksgåvor så fick fästmän vanligen en ny fyrariksdalet av silver, som "fästepeng", en ring av silver som vigselring, en "kryddadosa" av silver, en psalmbok och en silkeschal, samt fästmannen handvävda strumpeband, vantar, strumpor och skjorta som prov på hennes skicklighet i att tillverka dylika saker.

Från första lysningsdagen finnes ett gammalt talesätt, som säger, att den, som hört lysningen kungöras i kyrkan, brukade berätta, då han kom hem: "Idag slo di båinen av N.N." Under de tre lysningsdagarna brukade icke det blivande paret visa sig i kyrkan utan först den därpå följande söndagen, men vad som förekom i övrigt under de olika dagarna är tyvärr numera obekant. Seden att dra björk har troligen aldrig förekommit i denna socken.

Några större kyrkbröllop i gamla stilen
äro icke bekanta eller bevarade genom tradition i denna socken.
Att "stå på den heta stenen" är ett uttryck som ibland användes
av äldre personer, vilket tyder på, att en förevisning på brua-
stenen utanför kyrkan även här ägt rum i längesedan svunnen tid,
men för övrigt har nästan allt, som har samband med den gamla
tidens bröllopfester, nu fallit i glömska.

2894

27

Majstång och midsommarslekar.

Något särskilt namn på majstången såsom menträ el.dyl. är heller icke bekant i denna socken, icke ens om man rest majstänger här i äldre tider, men midsommarslekarna i Torsåsby i Västra Torsås, som varade i tre dygn, äro mycket om- talade av de gamle, så att därstädes torde den saken vara mera bekant.

2894

28

Varsel.

Däremot äro de tecken eller varsel, som för-
bådade dödens inträde i ett hem, mera bekanta. Då ugglan lät höra
sitt "kläkvitt", "Kläkvitt" i närheten av stugan eller tuppen gol på
kvällen före midnatt eller en hund uppgav långa, klagande tjut,
eller en mes eller en talgoxe hackade på fönsterbrädan, eller man
sådde en s.k. "missfjärje" på åkern, eller barnen under lek gjor-
de små gravar av sand och planterade blommor på dessa, eller lade
granriskvistar på vägen i närheten av stugan, eller någon drömde,
att han eller hon fällde en tand, eller att han eller hon gick till
kyrkan på fullständigt anständigt vis, så ansågs allt detta betyda
dödsfall inom huset. Om vid ett dödsfall inom släkten, den dödes
ena öga icke höll sig tillslutet, så trodde man, att ett nytt döds-
fall inom ett år skulle inträffa inom den släkten. Även trodde

man, att personer, som voro födda på söndagen eller torsdagen, och som därigenom fått större förmåga än andra till att se och höra övernaturliga ting, kunde känna liklukt eller höra buller av liktåg eller se och möta sådana, som icke voro verkliga, då de voro ute på vägarna nattetid, vilket allt betydde dödsfall inom orten, likaså då kyrkfolket händelsevis kom att gå i stora skaror till eller ifrån kyrkan någon söndag.

2894

29

2894

30.

30

Gengångare.

Genom den av prästen förrättade jordfästningen ansågs den döde i allmänhet vara fäst vid jorden och några andra av de i hednatiden brukade medlen för att förhindra honom att "gå igen" och oroa de efterlevande ha icke omtalats i nyare tid. Det finns dock en mängd berättelser om huru många på ett eller annat sätt såsom onda eller särskilt "jordbundna" människor icke fått ro i graven utan såsom "gastar" eller "spöken" kommit tillbaka till sina forna hem eller till de platser, där de i livet begått sina onda gärningar, under det att deras kroppar blivit till jord igen. I allmänhet voro ämbetsmän såsom domare, lämsmän och lantmätare på denna tid misstänkta av allmogen för att "taga mutor och förvränga rätten". Detta kan man förstå har givit upphov till den folktron, att isynnerhet lantmätarna - vil-

kas arbete ju ofta medförde stora förändringar i de gamla byalagen - efter sin död fingo om och omigen mäta om, vad de i livet gjort oriktigt. Utefter rågångarna kunde man om nätterna få höra rasslet av deras kedjor och ibland få se deras vålnader skymta förbi utan rast eller ro. De kallades "ängamålare", och man trodde, att de om dagen stodo stilla vid någon märkestén, varpå de vid skymningen ånyo fortsatte sitt tröstlösa arbete.

Det har berättats om en gammal girig bonde, som "gått igen" i närheten av sitt forna hem, där man sett hans vålnad, till och med iförd tröja, byxor, mössa med nedfällda öronlappar, vantar och broddade träskor, så att han var mycket lätt att känna igen, på en närbelägen sjö en månljus vinternatt, där man även hörde honom gå på den nattgamla isen.

32
2894

32

Dödsfall och begravning.

Efter dödens inträde - sedan ögonlocken blivit tillslutna och den döde blivit tvättad, kammad och rakad, om det var en man, smat iförd nytt rent linne - lades en bibel under huvudet och en psalmbok under hakan, till dess att man anskaffat en likkista. Då denna var färdig, måste den vara alldeles tom den första natten, ty man trodde, att den döde då ville avprova densamma. Om en hammare, spik eller hyvelspån blivit kvarglömd i densamma, så fick snickaren en orolig natt. Man trodde, att före jordfästningen svävade den dödes själ i närheten av liket. Man hyste en oerhörd respekt för denna, och man vågade icke yttra något klander om den dödes liv och gärningar utan idel beröm, antingen han förtjänat det eller ej, vilket man kan förstå av ett ordspråk: "Då ä ingen så usel, som då han ska gifta se å ingen så bra, som

2894^{33.}

33

då han ä dö." Om någon klandrade eller med ord eller gärning skymfade den döde, som någon gång lär ha förekommit, så fick den o-betänksamme ögonblickligen av en osynlig hand en kraftig örfil, eller också blev han "gastakryst", d.v.s. han fick häftig huvudvärk, kräkningar och frosskakningar, han blev sänglinggande, men kunde botas därigenom, att man lade krut på en trätallrik, som man höll över hans huvud och slog eld däri med stål och flinta, så att det fattade eld, varpå man släppte tre glödande kol mellan skjortan och kroppen.

Man försökte vanligen att, så långt det var möjligt, uppfylla den dödes yttersta vilja och ofta ~~ganska~~ ^{ganska} egen-
domliga önsknningar av fruktan för obehag från hans sida. Det har berättats om ett fall, då den döde, som i livstiden inflyttat hit från en annan socken, begärt, medan han levde, att bliva begravnen i sin födelsesockens kyrkogård, men att hans arvingar tyckte det vara onödigt besvär att frakta liket till denna, varför de beslutade, att han skulle begravas på denna socknens kyrkogård. Men det berättas, att då hästarna ~~skulle~~ skulle draga vagnen med liket från sorgehuset mot kyrkan, så förmådde de icke flytta sig från stället, förrän köraren med sin flata hand strukit tre gånger på kistan och sedan låtit hästarna lukta på handen, först då bar det iväg, och när sedan bärarna skulle bära liket till graven, så kändes detta för dem så tungt, att benen höllo på att vika sig

34
2894

34

under dem, tills en av dem förtvivlad mumlade: "Lätta på de N.N. alla häva ja ao". Först då voro de istånd att bära fram liket till graven. Enär dylika historier voro allmänt kända och trodda, så kan man förstå, att den dödes sista önskan i allmänhet blev uppfylld.

Ordet "vakenatt" användes ännu av äldre personer i stället för ordet begravning, men dess ursprungliga mening kan ej av dem förklaras.

Vakenatt.

"Vedkastapräst" är det gamla vanliga namnet på den person, som begåvad med god sångröst och talförmåga fick i uppdrag att hålla ett tal och "sjunga av liket" vid avfärden från sorgehuset. Detta tal hölls vanligen i äldre tid på "vedkasten" utanför stugan, varav tydligen namnet "vedkastapräst" har uppkommit. I de flesta fall ha dessa talare koncept skrivna av någon verklig präst, men exempel finnas på sådana talare, som kunnat hålla synnerligt rörande tal över ett passande bibelspråk utan någon som helst förberedelse. "Vedkastaprästen" medföljde alltid likfärden till kyrkan i äldre tid sittande grensle på kistan, som då stod på halm i en vedhäck, där körbar väg fanns, i senare tid sittande till vänster om kistan, då fjädevagnar börjat att komma i bruk. Likbärarelag om sex man buro liket turvis på en bår, där inga körvägar funnos.

Vedkastapräst

Såväl framför sorgehuset som på vägen framför de hus, där liktåget skulle färdas fram, skulle strös hackat gran-

Skriv endast på denna sida!

2894³⁵

35

Likstol.

ris, kantat med omkring en fots långa granrisgrenar, vilkas toppar vid långsidorna voro vända mot kyrkan samt vid den mot kyrkan varande ändan av den risade planen ett kors av finhackat granris och i vardera hörnet av denna plan en gran av omkring fem fots höjd. Av den dödes anhöriga fick prästen i socknen uppbära en avgift, som kallades likstol, och vars storlek vanligen rättade sig efter den dödes förmögenhetsförhållanden. Denna liksol lär ibland ha erlagts i form av matvaror eller levande kreatur, då det ju vanligen i äldre tid var ringa tillgång på kontanta pengar. För denna likstol skulle prästen hålla ett s.k. "tassenal" d.v.s. personalier eller en likpredikan, vari han vanligen framhöll den dödes liv och goda gärningar, om han gjort några sådana, som kunde manna till efterföljd.

Den förnämsta platsen på denna sockens kyrkogård har varit utefter den östra kanten av den söder om kyrkan belägna delen av den gamla kyrkogården. Där vila nämligen f.d. ägare till socknens förnämsta gård Kompersmåla, där vila även f.d. präster, kyrkovårdar, nämndmän och storbönder. Den sämsta platsen har uppgivits vara i sydvästra hörnet, "självspillingarnas vrå", vilka där i äldre tid ha begravts i tysthet utan klockringning, efter att nattetid ha blivit av sina anhöriga släpade över ringmuren.

Vad den döde skulle ha med sig i graven i äldre tid utom vad som ännu i dag förekommer är icke bekant, men

Skriv endast på denna sida!

det har berättats såsom exempel på, hur man försöt¹² uppfylla hans önsksningar även i detta avseende, att det funnits kvinnor, som fått med sig utom ögonklut, huvudkudde, lintyg och lakan även underkjol och strumpor, ja, om en gammal kvinna berättas, att hon begärt och även fått med sig några klingande mynt, emedan hon sagt sig tre "att penga gälla i alla land". Att det funnits män, som fått med sig en flaska med brännvin, kan man förstå därav, att en sådan flaska för många år sedan av en dödgrävare blivit anträffad vid en gravöppning.

I ett begravningskalas i den "gamla goda tiden" var det vanligen god tillgång på mat och dryck. Även till kyrkstallarna måste medföras mat och brännvin att därmed traktera de ringkarlar, som verkställt efterringningen. De som "risat" på vägen framför sina hem, isynnerhet fattiga kvinnor, skulle även ha en korg med kalasmat för sitt besvär

Efter hemkomsten från kyrkan till sorgehuset blev det ett kalas, isynnerhet om det var i ett förmöget bondehem, varom nutiden knappast kan göra sig en föreställning. Då man ser de förningakorgar, grötformar, sötostafat och pannkakebunkar, blomstermålade "stopaflaskor", brännvinsankare, öltunnor, tennstop och träkannor, som ännu kunna finnas i bevar här och där i bygderna samt hörde gamla berätta om innehållet i alla dessa kärl för mat och dryck, då förstår man sanningen av ordspråket

Begravnings-
kalas.

att: "Förr hade de mat, men nu ha de stått".

Såsom "förning" skulle varje man och hustru tillsammans medföra: två siktebrödsbakor, två pannkakor av risgryn eller ägg, en sötost eller en i prydligt utskuren träform öst risgrynsgröt, vilken sedan den svalnat blivit uttagen ur formen och omvända lagd på ett tennfat eller en sockerkaka eller en skål med spånbakelser.

Många av gästerna voro i hög grad, vad man ännu i dag kallar "höjtisgranna", d.v.s. de voro till synes så blygsamma, att de icke utan mycket "krus" kunde förmås att slå sig ned vid det dukade matbordet utan höllo sig undan i vråarna, tills de blevo framknuffade och satta på långa bänkar vid det långa bordet. Så lästes bordsbönen av "vedkastaprästen", vilken även "skötte stopaflaskan", så att varje man fick en sup till varje maträtt. Det förekom på denna tid både "matsupar", "fiskasupar", "grötasupar" och "pannkakesupar", vilka icke fingo förbigås. Maträtter, med vilkas tillagande en "matmora" sysslat långt i förväg, voro bl.a. lufisk med tillbehör, kokt fläsk och isterband med stuvade ärter eller bruna bönor, kött och potatis, stekt fläsk med "äggadoppa", "träpärevälling", risgrynsgröt med mjölk, ägg och risgrynspannkakor, sötostar, sockerkakor och bakelser. De olika maträtterna framburo och överlämnades till någon av de förnämsta gästerna, som sutto längst fram vid bordsändan, varpå maten läm-

nades från den ene till den andre, tills att den gått runt bordet, så att alla avsmakat densamma. Den nedsköljdes med hembryggt, maltstarkt öl, varpå det vanligen var riklig tillgång, och man satt vid bordet i tre till fyra timmar, därpå läste "vedkasta-prästen" bordsbönen, varpå sjöngs ett eller två psalmvers. Så inbjödos gästerna att komma även dagen därpå, då kalaset fortsattes i samma stil, varpå gästerna togo avsked av värdfolket, och så var "gravölet" slut.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

38

2894

38

ACC. NR. 2894LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-

ARKIV

Landskap: Småland *Upptecknat av:* Håkansson, Gustaf, Hemmansäg.
Härad: Kinnevald *Adress:* Siggamåla, Ryd, Almundsryds socken. 39.
Socken: Almundsryd *Berättat av:* Svensson, Bernt, Hemmansäg.
Uppteckningsår: 1930 *Född år* 1875 *i* Tröjemåla, Almundsryd

39

Uppteckningen rör Tolvhålakringlor.

Min mor, som var född i Bjellerhult, brukade baka tolvhålakringlor till jul. Hon bakade dem av siktat rågmjöl. En sådan kringla bakas av två omkring en alen långa degstänger, som flätas om varandra, så att kringlan får tolv hål och liknar en ros med åtta blad. Storlek och flätning framgår av bifogad teckning. Sådana kringlor bakades allmänt både i Almundsryd och Härlunda på 1860- och 1870- talen, men sedan började man glömma bort konsten att baka dem.

2894

40

TOLVHÅLS-
KRINGLA.

NAT. STORL.

Skriv endast på denna sida!

2894

41

Takkronor av halm.

Jag har sett både i mitt föräldrahem och i många andra hem i Härlunda att man haft kronor av halm hängande i taket under julen. Man hade klippt av otröskad råghalm lika långa bitar och uppträtt dem på trådar, så att det blev en krona som var spetsig i den övre och nedre delen samt vidare på mitten. På många ställen av kronan hade man bundit fast små knippen av röda ulltrådar.

Ett annat slag av halmkronor tillverkades av en gammal kvinna i Siggamåla ännu omkring 1911. De bestodo av ett stort antal korta halmstrån, uppträdde på trådar, så att de bildade en större krona, och både inuti den och under den hängde flera smärre pyramidformiga kronor. En sådan finnes ännu i bevar på en gård i Härlunda.

Småland
Hilbo hd
Härlunda sn.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2894

42

Offer åt glosen.

Min mor har talat om, att det varit vanligt i Härlunda, att då man slutade med skörden, så måste man lämna några strån med ax på kvar på åkern. Dessa strån skulle läggas i kors och bindas ihop men ej avskåras eller ryckas upp. De skulle glosen ha. Glömde man detta, så kunde det hända, att man mötte henne på vägen, då man skulle gå till kyrkan i julottan, och då sprang hon emellan benen på den, som försummat detta offer.

2894

43

Annandagen.

Jag minns två vuxna pojkar, som på 1870-talet en gång på annandagens otte "måkade" en ladugård i Karlstorp, Almundstyd på så sätt, att de lade kogödseln i sörpbaljorna samt släppte ut hästen på gården och fyllde hans spilta med hö upp till taket och hans krubba med gödsel. Sedan gingo de till Ramsnäs, men där rengjorde de ladugården mycket noga från gödsel och där gjorde de inget ofog, utan där blevo de påträffade av ägaren till gården och trakterade med mat och brännvin.

2894

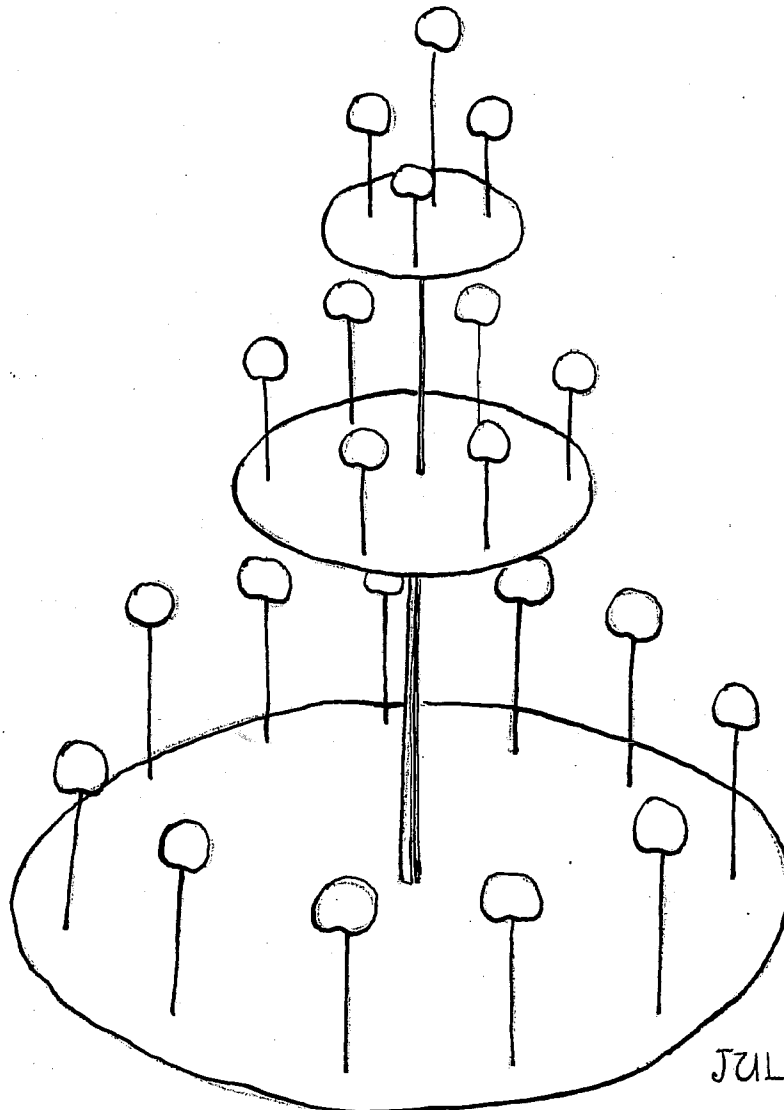
44

Juläppleträd.

Jag har sett juläppleträd på flera ställen i Härlunda i slutet av 1800-talet. De bestodo av en rund träskiva i vilken man inborrat en käpp omkring 20 tum hög. På mitten av käppen satt en något mindre rund träskiva, och närmast toppen en ännu mindre. I alla tre sutto smala träpinnar snett uppåt nära skivornas kanter. Pinnarna voro längst i den nedre skivan, något kortare i den mellersta och kortast i den som var överst. På spetsen av varje pinne satt ett äpple och både skivor och käpp och pinnar voro klädda med karamellpapper. Ungefärliga utseendet synes å bifogad teckning.

2894 ^{45.}

45

// //
JULAPPLETRAD.

Skriv endast på denna sida!

2894^{46.}

46

Julbloss. "tångar".

Vid början av 1890-talet kunde man ännu få se ett bål på slätten framför sockenstugan på julmorgonen, som bestod av stumpar av "tångar", som fingo brinna upp där. Den sista jag såg bäras dit, bars av en torpare från Siggamåla i Härlunda omkring 1895. Denna "tånge" hade varit omkring sex alnar lång, då den tändes. Den var gjord av torra, långa furustickor ombundna med kransar av björkvidjor på samma sätt som en kvast. Den lyste bra.

2894 ⁴⁷

47

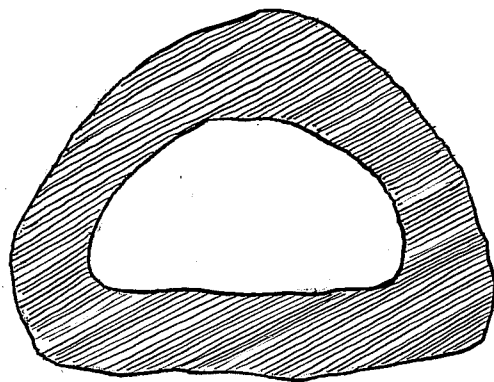
Järnslag.

Å 1/32 m.tl Torstensmåla finnes omkring 200 m. nordväst om boningshuset en slagghög, ytvidd omkring 10 kvm., djup omkring 0,5 m. bestående dels av större, rostiga slaggstycken, dels av småkornig slagg. Vid grävning i slagghögen har påträffats dels träkol av björk, dels ett större slaggstycke, som tydligen bildats vid mynningen av blåsbälgens järnrör, vars form icke liknat de som i nyare tid använts i smedjor eller vid tjärbränning. Rörmynningens form och tjocklek synes av medföljande teckning. Var smältgropen legat är svårt att se, ty under smedjebrukets tid har den omgivande marken blivit omhackad och stenar rubbade här och där i närheten. Myrmalm har sannolikt funnits i närheten. Äldre personer ha påstått, att man bränt pottaska på platsen ifråga i början på 18⁰⁰-talet, men hur kan detta förklara slagghögens till-

komst? I Siggamåla, Almundsryd har även påträffats järnslag, vilket
blivit använt som broämne på en mindre väg nära en större mosse.

48.
2894

48

NAT. STORLEK.

49.
2894

49

"Spår" i stenar.

Å 1/32 m.tl Torstensmåla i Almundsryds socken ligger omkring 100 meter väster om boningshuset en jordfast sten vid en åkerren, i vilken finnes ett större och två mindre "spår". Det största har en längd av 17 cm., bredd 8 cm., djup 3 cm. och de två minsta längd 5 cm., bredd 3 cm., djup 3 cm. Se fig. 1.

Å 11/96 m.tl Torstensmåla ligger omkring 50 m. öster om Härlunda sockengräns em jordfast sten, i vilken finnes två stycken "spår". Det ena har en längd av 20 cm., bredd 8 cm., djup 2 cm. Det andra har en längd av 17 cm., bredd 8 cm., djup 4 cm. Se fig. 2. Äldre personer ha trott att dessa och andra dylika spår ha blivit satta i dessa nu så hårda stenar av människor eller djur på en tid, då dessa stenar varit så "lena", att det kunde vara möjligt. Har det måhända kunnat vara "älvkvarnar"?

2894^{50.}

50

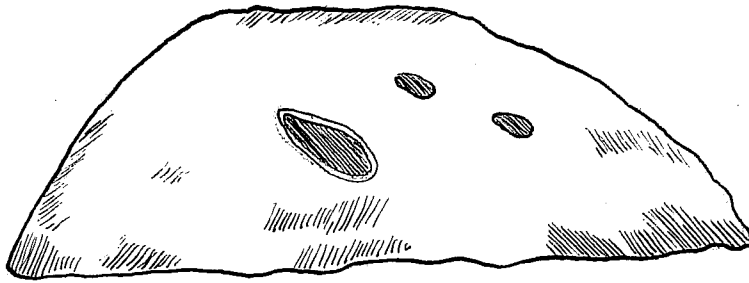

FIG. 1.

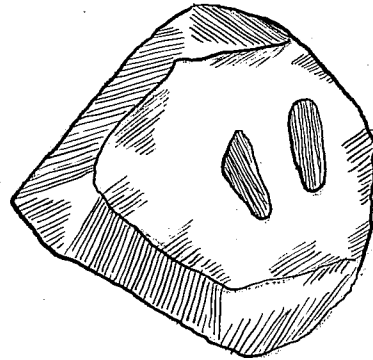

FIG. 2.

57.
2894

51

Gamla ordspråk på småländskt bygdemål
med översättning till högsvenska samt
förklaring av deras betydelse, upp-
tecknade i Almundsryds socken,
Kinnevalds härad, Kronobergs l.

Angående ordspråkens uttal bör märkas, att de
äro skrivna så lika uttalet som möjligt, att där vokalen a skall
uttalas öppen som i högsvenska ordet man är detta angivet med ^
t.ex. kâra = karlar, att vokalen o är skriven med å där den ut-
talas så, t.ex. båk = bock, att vokalen u uttalas som u i hög-
svenska ordet mur i ordet stue = stuga m.fl. i övrigt som å, t.ex.
hånn = hund, att vokalen å vanligen ersättes med ao i bygdemålet,
t.ex. baot = båt, men att det ljud, som är skrivet med ao, t.ex. i
ordet gao = gå icke liknar det tyska au i ordet Haus eller det
skånska au i ordet gaur = går, ty det finnes ingen dragning åt u,

Skriv endast på denna sida!

52.
2894

52

att vokalen e ofta ersättes med åi, t.ex. ståin = sten m.fl., att det ljud i bygdemålet, som liknar det engelska ordet w i well är skrivet med oä i ordet koäll = kväll men med oe i ordet oeitå = vit, att det ljud, som liknar det engelska g i gentleman är skrivet med dj i ordet djetena = geten m.fl., att tje-ljudet är skrivet med ts såsom närmast likt uttalet, att sje-ljudet är skrivet med sch och uttalas alltid hårt, t.ex. schuk = sjuk, att långt n-ljud uttalas som ängljud, t.ex. sching = skinn, samt att accenttecken ' är utsatt över de vokaler, där så ansetts nödigt. Bygdemålet är sådant det av ålder talats inom Almundsryds socken och är i vissa fall olik det, som talats i andra härad och socknar. Det kan icke alltid översättas till högsvenska ord för ord utan måste i vissa fall översättas efter betydelsen. Många av ordspråken äro visserligen något "grovkorniga", men i de flesta finns ju en helt annan mening, och många vittna om gångna tider och om allmogens bittra livserfarenhet. Det stora flertalet av dem användes ännu i dagligt tal isynnerhet av äldre personer, men många av dem äro okända för de yngre och komma att förglömmas såväl som bygdemålet, ty "skolläramåle' håll`på te`ta`dö på bygdemåle`."

Rikemans dótå å fâttimâns stut kâmma tidit i bruk.= Rik mans dotter
och fattig mans stut komma tidigt i bruk.= Att döttrarnas hemgift
och dragarnas arbete varit av stort värde för bönderna.

Gull å gröna tua jifte bää̂t mangâ snöriâ luâ.=
Guld och gröna tuvor gifter bort många snoriga=osnygga pojkar. =
Att vid giftermål ofta tagits större hänsyn till förmögenhet än
utseende.

Morgonglâns å tsäringedâns varâ sällân te
koallå.= Morgonglans och bondkvinnors dans vara sällan till kväl-
len.= Att väderleken och kvinnans goda lynne är ombytligt.

En skâ sökâ sin like så bliâ en inte sk-n
av di rike.= Man skall söka sin like, så blir man inte hånad av
de rika.= Att det är lämpligast att gifta sig inom sitt eget stånd.

Heratsäälek hängå pâo strâo, nâ dâ blâos sâo
blâos hân âo.= Gossars kärlek hänger på strå, när det blåser, så
blåser han bort.= Att en bedragen bondflicka uppfunnit dessa ord.

En skâ schy släit å râmpekriatuâ.= Man skall
undvika släkt och få.= Att kusiner inte böra gifta sig med varand-
ra. °

Hân kâm te tiss, den sâ̂m hängde se julaftôn.=
Han kom tidigt nog, han som hängde sig julafton.= Att det är dumt
att gifta sig för tidigt. °

Di sâ̂m ä i mjâân di vell âo ân å di sâ̂m ä " âo
di vell i ân.= De fiskar, som äro i mjärden, de vill ut av den,

Skriv endast på denna sida!

53.
2894

53

54.
2894

54

och de som äro ute, de vill in i den.= Att den, som är olyckligt gift, vill bli fri, och att den ogifta vanligen är giftaslysten.°

Nå mån fåo koenne fåo hån ånnåt senne.= När man får kvinna, får han annat sinne.= Att en slarvig yngling kan bli en god äkta man.

I skåmme ä ållå kåttå gråo.= I mörker synas alla kattor ut att vara grå.= Att ett vackert ansikte är till föga nytta.

A'åbetta å schältå dä skå jålpå.=Arbeta och svälta det skall hjälpa.= Att arbete och svält hjälper mot fattigdom och sinnlighet.°

Hå lett vånnet ä, så ä dä bra nåkk te å slökka en bråonn mä.= Hur smutsigt vattnet än är, så är det bra nog till att släcka en bränd med.= Att en skökas utseende är av mindre betydelse.

Nå maten gåoå påo grånn, dåo bliå sāmjan tånn.= Då maten går på grund (tar slut), då tar även sāmjan i huset slut.= Att fattigdom och osāmja mellan makarna ofta följas åt.

Fåa hadde di mat, men nu ha di stat.= Förr hade de mat, men nu är det ståt.= Att det förr fanns mera mat på bondkalasen.

Åtå en se inte mättå, så slekkå en se inte fåitå.= Äter man sig inte mätt, så slickar man sig inte fet.= Att man inte ska vara smånål.

Skriv endast på denna sida!

55.
2894

55

17 En skå^å inte va en hånn få ett båin.= Man skall
inte vara en hund för ett ben.= Att inte vara hänsynslös mot andra
i småsaker.°

Då ä battå å g^e en hånn ett båin, än slåoss
mä ån.= Det är bättre att ge en hund ett ben än slåss med honom.=
Att hellre ge en tattare mat än gräla med honom.°

9 Stora^å oå å fett fläsk fastnå inte i hålsen på
ståkkåre.= Stora ord och fett fläsk fastna inte i halsen på en
fattig tiggare.= Att en yrkestiggare pratar bra och tar emot så
mycket han får utan att bli nöjd.

Dån, som vell ha rävens sching, hån fåo be-
talåt får ålla sing.= Den, som vill ha rävens skinn, han får beta-
la det förr eller senare.= Att om rävjakten lyckas bra en gång,
kan den misslyckas många gånger.

2 En törrå feskare å en mättå schött, di ha inte
langt vatt.= En torr fiskare och en mätt jägare, de ha inte varit
långt borta.= Att jägare och fiskare inte få vara lata.

21 En schååtå möllare å en oeitå sme, då passa
inte te.= En svart mjölnare och en vit smed, det passar inte till
yrket.= Att inge behöver skämmas för ett hederligt om än mindre
renligt yrke.

Smöåj vajnen så gaoår hån lätt, mutå domånn
så fao du rätt.= Smörj vagnen så går han lätt, muta domaren, så
får du rätt.= Att man förr trodde det vara möjligt att muta vissa
Skriv endast på denna sida!

ämbetsmän.

Klokkän, prästen å hänner, di tsäna se föan mä
männen.= Klockaren, prästen och hunden, de tjäna sig födan med
munnen.= Att erläggandet av den s.k. tionden kändes tungt under
svåra år. °

Åin spar, å Hin tar.= Den ene spar och Hin
tar det.= Att arvingarna förslösade det sparade. °

Dän fly anäss fåglen fåo nået, men dän seta-
näss fåo inget.= Den flygande fågeln får något, men den sittande
får intet.= Att den, som ger sig ut från hemmet, alltid kan för-
tjäna något.

Nå kätten ä båate, dåo danså rättänå pao
boät.= När katten är borta, dansa rättorna på bordet.= Att barn
och tjänare ha roligt, då husbonden ej är hemma.

Mangå hänner, ha ans dö.= Många hundar, harens
död.= Att onda grannar kunna fördärva den fredlige.

Dä ä goå ro, å inte ha nannå ko.= Det är en
god ro att inte ha någon ko. = Att man bör arbeta för sitt uppe-
hälle.

Den ko ha å, hæn ko meste.= Den ko har, han ko
mister.= Att en djurägare ofta gör förluster.

En skå inte bedjå mån tsschåo makå tål
åo en träibokk.= Man skall inte begära mer än två marker talg av

57
2894

57

en träbock.= Att man ej skall begära någon kunskap av en sinnesslös person. °

0 1 Däa djetena ä bannen, däa gnavå hon.= Där geten är bunden, där gnager hon.= Att en hustru säljer säd, ull el. dyl. utan den snåle mannens vetskap. °

0 3 Dä so'na brytå fåo grisåna betala.= Det suggan fördärvar, få grisarna betala.= Att barnen få lida för fädernas missgärningar.

2 4 Däa djäat ä läoast, däa vella allå klyvå påo.= Där gärdesgården är lägst, där vilja alla kliva över.= Att de fattiga och värnlösa ofta blivit förtryckta.

0 5 Ju måiå en strykå en kått, däss hājre sättå hån råmpenå.= Ju mera man styker en katt på ryggen, desto högre sätter han upp svansen.= Att man icke skall smickra en högmodig person, för då blir han värre. °

Nå åitt fåoå håppa i schön, så håppa di anre ätte.= När ett får hoppar i sjön, så hoppa de andra efter.= Att tanklösa människor ofta följa andras dåliga exempel. °

3 0 Nå musenå å mått, så ä mjölet båist.= När musen är mått, så är mjölet beskt.= Att bortskända barn äro missnöjda med allt vad de få.

2 8 Olökkå å ba'åsöl, ä dä inte gått å fri se fåå.= Olyckor och barnsöl är det inte lätt att akta sig för.= Att en

58.
2894

58

tillökning i en stor familj ofta varit en olycka. °

Nå bonnen gåoå ut om messåmmås dá, vait hân inte om hân skâ va låissen ällâ gla.= När bonden går ut på midsommarsdagen, vet han inte, om han skall vara ledsen eller glad.= Att man ej kan veta vid midsommar, hurudan skörden kan bli, bra eller klen. °

Pängå di ä vandringsmän, å Hin taå den som hâj-då dâm.= Pengar de äro vandringsmän och Hin tar den, som hejdar dem.= Att pengar böra vara i rörelse, och att girighet är en dödsynd. °

Tsschao storå fåo inte råmm i åin påse.= Två stora få inte rum i en påse eller liten säck.= Att två lika mäktiga och stolta män sällan trivas ihop.

Nå en tal om Hin, så ä hân inte langt bååte.= När man talar om Hin, så är han inte långt borta.= Att den person man talar om plötsligt kommer, då han omtalas. °

Bra kårå jälpå se schälve, sch-tkåra ä inte värå å jälpå.= Bra karlar hjälpa sig själva, dåliga karlar äro inte värda att man hjälper dem.= Att en bra karl inte vill ha hjälp, och den dålige ~~våååå~~ blir ej bättre, om han får understöd. °

Då våoras inte vå kónå mjölkå dåo hon slåor ut mjölkenå.= Det gör detsamma, vad en ko mjölkar, då hon sparkar ut mjölken.= Att hur stora inkomster en slösare än har, så blir

59
2894

59

han ändå lika fattig.°

Om en schekka[^] ena so te Rom, så ä dä ena[^] so likäväl.= Om man skickar en sugga till Rom, så är det en sugga likväl.= Att den, som har medfödda dåliga anlag, sällan blir en bra karl.°

Om en jöå nettan[^] gangå väl å dän tsunne illa så ä dä illa alltihop.= Om man gör nitton välgärningar, men den tjugonde gången illa, så blir allt illa.= Att otack vanligen är världens lön.°

Gräbbår å oeitmat skå en inte jömma[^] pao, få dáo schäms di ut.= Flickor och mjölkmat skall man inte gömma på, ty då kan de bli utskända.= Att det är bättre att flickor bli tidigt gifta, än att de skola "råka i olycka".°

Den samm ä åin gang såiddå, han bliå tsue gangå troddå.= Den, som är en gång sedd, han blir tjugo gånger misstänkt.= Att den, som bevisligen begått ett brott, blir utan förtroende.

En skå inte tåitå småherå å hånnoeålpa[^], få småherå di fåo hännå å hånnoeålpa di fåo tännå.= Man skall inte retas med småpojkar och hundvalpar, ty småpjkar, de få större händer och hundvalpar, de få större tänder.= Att uppvuxna pojkar kunna komma ihåg och hämnas på den, som gjort dem något orätt, då de voro små.

Wää sme bruka[^] sin se.= Varje smed brukar
sin sed.= Att sed och bruk äro olika.

War å en ä härre åvå sin stakkare.= Var och
en är herre över sin stackare.= Att den.fattiga torparen är be-
roende av den rike bonden.

Nå stora trai fälla, så bliå dä ett dån.= När
stora träd falla, så blir det ett stort brak.= Att en mäktig mans
död snart blir bekamt.

Dä ä inte båate, dä såm rennå åo näsenå å i
männen.= Det är inte borta, det som rinner ur näsan ner i munnen.=
Att en husfader icke skall vara snål mot maka och barn.

Dä ä bek såm kaœ sch-t baœ.= Det är beck
som kåda dåligt båda.= Att två olika personer eller saker äro
lika dåliga.

Dä ä inte schaot å schära bråia[^] remma[^] åo ån-
rås låå.= Det är inte svårt att skära breda remmar av andras läder.=
Att det är lätt att vara frikostig med andras medel.

Den illå höå, hån daolit föå.= Den illa hör,
han dåligt för.= Att den lomhörde oriktigt omtalar, vad han tror
sig ha hört.

Den ståin som ållå spottå påo, bliå snaat
våotå.= Den sten, som alla spotta på, blir snart våt.= Att man ej
skall skada sin nästas goda namn och rykte.

61

2894

61

Di rike de tsännâ inân^{ra}, di fattie di skrä^m-
mâ inân^{ra}. = De rika de kända varandra, och de fattiga de skrämma
varandra. = Att de rika kalasa med varandra, även om de ~~to~~ långt
ifrån varandra.

Den âine kâäpen hâkka inte ut öinen på den
ânre. = Den ene korpen hackar inte ut ögonen på den andre. = Att
oärliga människor icke förråda varandra.

Näsvis hönâ fåo ântingen koân ällâ knäpp. =
Näsvis höna får antingen korn eller knäpp. = Att en oblyg person
ofta har framgång, dock ej alltid.

En våit vå en hää^a, män inte vå en fåo. = Man
vet, vad man har men inte, vad man får. = Att det är bättre att
behålla en bra häst än byta bort den.

Dä kâstâ inte männ firâ styvâ å vriâ nâkken
âo en bleking. = Det kosta inte mer än fyra styver (20 öre) att vri-
da huvudet av en bleking. - Att med "bleking" menas såväl en per-
son från Blekinge som en strömming, köpt i Blekinge. + ○

Nä dä liâ mot koällâ, dåo bliâ den late snäl-
lâ. = När det lider mot kvällen, då blir den late flitig. =

Staten skâ förâs, om så skonâ skâ binnâs mä
bast. = Ståten skall föras, om så skorna skall bindas med bast. =
Att en fattig person även kan vara högfärdig.

+En vits, som påminner om forna tiders gränsfejder. (mjuka vits.)
Skriv endast på denna sida!

62
2894

62

Skomakåns tsäring å sméenhäst, di fåo dånså
båaföttå.= Skomakarens hustru och smedens häst, de få dansa bar-
fota.= Att en hantverkare först och främst måste arbeta åt sina
kunder.¹⁰

Då hää vått i säkk ingån då kåm i påse.= Det
har varit i en säck, innan det kom i en påse.= Att barn omtala för
andra, vad de hört av sina föräldrar.

Tsäppen å säkken, di ji ^{fönå} ~~WAX~~ pao fläkken. =
Käppen och säcken, de ge mat med detsamma.= Att en tiggare ej be-
höver arbeta för födan.

Allting gaoå väl, nå tsäringen horå å gåbben
schål.= Allting går bra, när gumman begår äktenskapsbrott och gub-
ben stjäla.= Att det har funnits fattiga folk, som på dessa sätt
kommit överens om att skaffa inkomster.

Gåmlå stövlå tålå monnå smöåje.= Gamla stövlar
behöva mycken smörja.= Att en van "fyllestövel" tål mera brännvin
än en ovan.

Som en bäddå fåo en ligga.= Som man bäddar
får man ligga.= Att mången olycklig får sig själv skylla därför.

Då ä håilt i da, å sönnåt i måån.= Det är
helt i dag men sönder i morgon.= Att vänskap mellan barn ofta
är opålitlig.

Då en inte hää i hutet, fåo en ha i föttåna.=

Skriv endast på denna sida!

63.
2894

63

Det man inte har i huvudet, får man ha i fötterna.= Att den, som är glömsk, får hämta eller söka, vad han glömt.

Galna kättå fåo revet sching.= Galna kattor få rivet skinn.= Att den, som vill slåss, kan själv få stryk.

Hååat en vännå se, så ha å en r-nå bak.= Hur man vänder sig, så har man ändan bak.= Att somliga människor nästan alltid ha motgång.

Nå då räinå välling, hää den fattie ingå sche, å nå hån hää sche, räinå då ingå välling.= När det regnar välling, har den fattige ingen sked, och när han har sked, då regnar det ingen välling.= Att man icke lyckas passa på tillfället, eller att man har otur med allting. ○

En ska ställå månnen ätte matpåsen.- Man skall ställa munnen efter matsäcken.= Att icke leva över sina tillgångar.

Nå den schuke bliå bra, så bliå han värre än han va.= När den sjuke blir bra, så blir han värre än han var.= Att en ond människas sinne icke förbättras genom lidande.

Bloet ä tsokkåre än vånnet.= Blodet är tjockare än vattnet.= Kärlek till den närmaste släkten. ○

Då ä gått å ha nået å fodrå, om en alri fåo att.= Det är bra att ha något att fordra, om man aldrig får det.= Att den, som är skyldig måste vara ödmjuk mot den han är skyldig. ○

67/4
2894

64

Den, som sist kommâ i påsen, skâ fâsst ut.=
Den som sist kommer i påsen, han ska först ut. = Att det är bäst
att komma i god tid till stora folksamlingar.

En skâ inte kostâ krydd påo döâ hökâ.= Man
skall inte kosta krut på döda hökar. = Att man ej bör skjuta vid
sämre folks bröllop.

Smâo grytâ ha okksâ öân.= Smâ grytor ha också
öron.= Att icke tala om en hemlighet i barns närvaro.

Ont gräs fågåos inte.= Ogräs förgås inte.=
Att onda människor få leva alltför länge.

Slaitenâ ä vâäst.= Slakten är värst.= Att den
fattige är avundsjuk på sina rika släktingar. ○

Dâ ä ingen da utan att en låå enâ ra.= Det
är ingen dag utan att man lär en rad.= Att man får lära något,
så länge man lever.

Dâ ä ena dåolia ko, som inte dânsâ mä den
fåsste ~~KÄLLEN~~ kâlen.= Det är en dålig ko, som inte dansr med den
förste kalven.= Att en kvinna kan se rätt så bra ut, även om hon
fått ett barn.

En schött å en âllehâonnâmakare bliâ en dâo-
liâ bonne.= En jägare och en tusenkonstnär, blir en dålig bonde.=
Att jakt och flera slag av hantverk tar för mycken tid från jord-
bruket. ○

65

2894

65

Spelâ koât å tääning, da` a` satans gääning.=
Spela kort och tärning, det är satans gärning.= Att kort- och tär-
ningspel är syndigt.

Di gämle oxanâ ha di hâorâste hoänen.= De gam-
la oxarna ha de hårdaste hornen. Att äldre män äro mera ihärdiga
i arbete än unga pojkar.

Främmada mat a` ällti goå.= Främmande mat är
alltid god.= Att andras mat har nyhetens behag.

Dä ä dåolit jään, som inte ä nået ståol i.=
Det är dåligt järn, som inte är något stål uti.= Att en hustru
icke alltid får vara för snäll.

En kââ skâ stâo ve sett oå å ena tsäring ve
sina gryte.= En karl skall stå vid sitt ord och en hustru vid sin
gryta.= Att en karl skall vara ordhållig, och att kvinnan skall
vårda hemmet.

Âo smâo ba`ân å tosingâ fâo en veta sanning-
na.= Av små barn och tosingar, får man veta sanningen.= Att barn
ofta omtala det, som kan skada deras föräldrar.

Den, som gâoå pao luå, han fâo höra sin ejen
tuå.= Den, som går på lur, han får höra sin egen tur.= Att den,
som lyssnar i smyg på andras samtal, ofta får höra sig själv om-
talas.

En fâo låv å va utom se å ikring se, få å fâo

92

66c

2894

66

nått i se å pao se.= Man måste vara utom sig och ikring sig, för att få något i sig och på sig.= Att man måste sträva på alla möjliga sätt för sitt uppehälle.

99 Dän som inte ä nöjdå mä dä lella, hån fåo inget ao dä storå.= Den, som inte är nöjd med det lilla, han får intet av det stora.= Att förnöjsamhet är den dygd.

5 Dän ingånå spar, hån ingånå har.= Den intet spar, han intet har.= Att sparsamhet är en dygd.

Dän hån en tsöre åot skoen, han bitå inte mönna djuå.= Den hund, man driver åt skogen, han biter inte många djur.= Att en lat son eller dräng utför icke mycket arbete, då han skall tvingas till det.

En skå inte va oxe åot ånrå å stut åot se säl.= Man skall inte vara oxe åt andra och stut åt sig själv.= Att man icke skall hjälpa andra så, att man skadar sig själv.

Tyå en åvå hånne, så tyå en åvå råmpena.= Orkar man komma överhunden, så orkar man komma över svansen.= Att den, som övervunnit en större svårighet, även kan övervinna en mindre.

Dä ä bättå å ta dåin fåste skämnenå än dåin siste.= Det är bättre att taga emot den första försmädelsen än den sista.= Att det är bättre att vägra "gå i borgen" än att sedan få betala vad en annan lånat.

Kónâ slekka inte dän kalen såm hon inte schäl-
vå hää^fâött.= Kon slickar inte den kalv, som inte själv har fött.=
Att en styvmor eller en fostermor icke kan älska ett barn så som
dess egen mor.

Skräppå dä ä loata gräs.= ? är ett dåligt gräs.
= Med "skräppå" menas såväl ett frodigt ogräs som självberöm och
smicker.⁰

Dä ä bättå å gao väjen i krokâ än ligga i
schön å ropa.= Det är bättre att gå vägen i krokar än att ligga
i sjön och ropa.= Att man bör akta sig för svaga isar.

Lika fågla skåkkas^.= Lika fåglar följas åt.=
Att "lika barn leka bäst".

Ällâ tsännâ apân, men apân tsännâ ingen.= Alla
känna apan men apan känner ingen.= Att en till byn eller sock-
nen inflyttad person snart blir känd av alla.⁰

En latå mæn fåtåå se hällå än han gaoå åmmi-
jen.= En lat man förtar sig hellre, än han går två gånger.= Att
den late är rädd om fjäten.

Ä slutet gått, så ä allt gått.= Är slutet gott
är allt gott.

Säljoåt ä väljoåt.= Självgjort är välgjort.⁰

En skå roå se män en fåo, dä bliå väl ånnåtåo. =

68.

2894

68

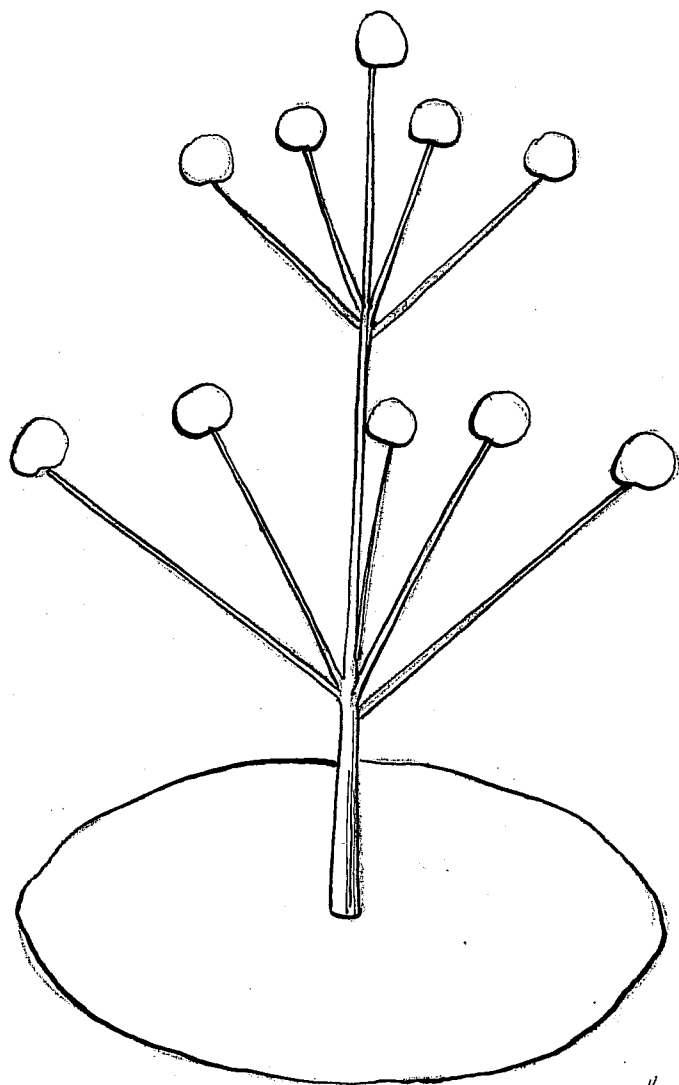
Man bör roa sig medan man får, för det blir väl annat av. = Att
den glada ungdomstiden är så kort.

69.
2894

69

Juläppleträd.

Omkring år 1900 såg jag i en torpstuga på hemmanet Kyrkön i Almundsryd ett juläppleträd stående på slagbordet under julhelgen. Det bestod av en rund träskiva av omkr. 7 tums diameter och ett tums tjocklek, i vars mitt man insatt en käpp ungefär tolv tum lång och ett tum i genomskrining nere vid träskivan men avsmalnande uppåt och var spetsig i den övre ändan. I denna käpp voro omkring tre tum från träskivan inborrade fem stycken träpinnar snett uppåtriktade, omkring 6 tum långa, och omkring 8 tum från träskivan voro inborrade fyra stycken träpinnar omkring 4 tum långa. Såväl träskivan som käppen och pinnarna voro klädda med rött konfektpapper och på var och en av de spetsiga pinnarna samt i toppen satt ett äpple instucket vid skaftet.

//
JULÄPPLETRÄD.

OMKR. $\frac{1}{3}$ AV NAT. STORL.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

70.

2894

70

2894

71

Julgåvor.

I Siggaboda, Härlunda där min far var arrendator var det en arrendator till på 1800-talet, som bodde i samma hus, och vi brukade att ge varandra julalevar, som voro bakade av "tagelsävat" rågmjöl på julafton. Både far och ~~mor~~ barnen fingo var sin julalev av mor.

2894

72

Julbordet.

I Siggaboda hade de kokta fäfötter till
middag annandag jul.

73.

2894

73

Julhögar.

Varje barn skulle ha en julhög, som bestod av en eller två julalevar och en tolvhålakringla samt en jula-pytta. Både levar och kringlor bakades av "tagelsävat" rågmjöl, ty vetemjöl användes inte här i orten på 1850-talet.

74

2894

74

Julbaket.

Det bakades så mycket bröd till jul, både grovt och "sävat", att det räckte från jul till "Frudan" (den 25 mars).

Julbadet.

I Siggaboda brukade ~~XXX~~ husmodern på julafton tvätta både husfädernas och drängarnas huvud i varmt vatten i en stor kittel, i vilken barnen sedan i tur och ordning fingo bada, men fötterna fingo de vuxna männen tvätta själva efteråt.

76.

2894

76

Julveden.

På julafton skulle julveden vara upphuggen så att vedkasten var ren, och man bar in så mycket ved i stugan, som man behövde för de tre första juldagarna.

Julprydnader.

Takduken var i de flesta fall en drällduk, men det fanns även takdukar, som voro knutna av garn med flätad frans vid kanterna.

Målade väggbonader, som föreställde händelser ur bibliska historien voro upphängda på väggarna. En krona av halm var upphängd i taket över julbordet. Takfåglar, liknande en duva med utbredda vingar, gjorda av trä med vingar och stjärt av smala hyvelspån, såldes av krämare och voro upphängda i taket i stugan.

78.

2894

78

Ljusstakar.

På 1860-talet användes svarvade ljusstakar av trä i fattiga hem. Mässingsstakar för ett ljus i varje funnos även, och ljusstakar av smidesjärn med tre fötter och ett ljus i varje stake funnos även.

Julseder.

Granris hackades så mycket före jul, att det räckte till att strö nytt för varje dag under hela julen. Golvet i stugan rengjordes med varmt vatten och en granrisviska samt rentorkades med vitmossa. På julafton skulle man doppa i grytan. Alla fäkreatur skulle vattnas i skymningen, sedan fingo de hö och hästarna havre. Tre stycken fåglane kar uppsattes vid middagstiden i träden i närheten av stugan, så att fåglarna även skulle förstå, att det var jul.

Ljusstöpning.

Då vi skulle stöpa talgljus i mitt hem, så gjorde vi först vekar av bomullsgarn, som vi tvinnade ihop med fingrarna lagom grova och omkring tio eller tolv tum långa samt vaxade dem, så att de blevo styva. Så trädde vekarna på smala stickor, fyra eller fem stycken på varje, sen lades dessa stickor tvärs över två långa käppar, som lågo på ryggstöden emellan två stolar. Sen smälte vi fåtalg i en potta eller kittel, sen öste vi först kokhett vatten i en stötkärna och sen öste vi den smälta heta talgen ovanpå, så att kärnan blev nästan full. Sen togo vi stickorna på vilka vekarna hängde och doppade dem i talgen samt lade dem tillbaka för att svalna, och efterhand som talgen stelnat, så doppades de omigen till dess att ljusen blevo så tjocka som man ville ha dem. Då talgen började att tryta, öste vi mera

Skriv endast på denna sida!

hett vatten i kärnan, så att talgen flöt högre upp, och till slut gjorde vi mycket smala ljus, som vi kallade "päator", och de använde vi till att sätta i lyktorna. Man brukade säga på den tiden: "När dä ä jul, så ska dä va ljus på bordet å "Päatå" ve dörren", varmed man menade, att det skulle vara ljust i den skumma stugan, och att stickstaken inte var fin nog i juletid. Formar ~~XMM~~ av bleckplåt för stöpning av ~~XXXX~~ ett eller två ljus samtidigt användes även på vissa ställen. Vaxljus och treklyngade ljus voro sällsynta.

8/

2894

81

Om forna gränsfejder.

Det berättas, att man för några år sedan hittat flera stycken kanonkulor i en mosse i närheten av Björnhult, som ligger i närheten av den gamla riksgränsen.

På trumpetarebostället Siggaboda ligger en backe omkring 50 meter söder om boningshuset. Den kallades "trumpetarebacken" därför att trumpetaren under ofredstider stått jämt där och genom trumpetstötar kallat folket i bygden till vapen för hembygdens försvar. Den lilla bäck, som utgör gräns emellan Siggaboda i Härlunda och Farabol i Kyrkhult såväl som emellan Småland och Blekinge och alltså en gång även emellan Sverige och Danmark kallas Hästskobäck, vilket namn den enligt traditionen skall ha fått därför, att under ett av de många krigen emellan Sverige och Danmark skall en gång den danska kungens häst där ha tappat sin

hästsko av silver eller guld.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

83
2894

83

Skriv endast på denna sida!

84
2894

84

"Töste-Jössen" och vargen.

Under kalla vintrar voro vargarna mycket djärva, så att en man i Härlunda, som kallades "Töste-Jössen" var nära att bli tagen av en varg, då han en kall vinternatt på 1860-talet skulle gå över Hönsjön, som ligger väster om Siggaboda. Som väl var hade Jösse ett brinnande tjärstickebloss med sig för att ~~lysa~~ lysa sig med, men vargen kom i alla fall så nära, att Jösse "skarade av" blosset på nosen på vargen, men då blev vargen rädd och sprang undan, så att Jösse kom undan med livet i behåll.

85.
2894

85

Kungagraven i Siggaboda.

Omkring 50 meter sydväst om vägsåket, där en väg går österut mot Siggamåla kvarn och allmänna vägen går från Siggaboda mot Kyrkhult, synes omkring ett par meter öster om vägen i riktning mot Kyrkhult en plats på ungefär en kvadrat-meters yta betäckt med klappersten i jämnhöjd med markytan. Hur oansenlig den platsen än synes, så har den i alla fall blivit be-
varad i folktraditionen genom seklerna under namnet "Kungagraven". Det påstås t.o.m. att den i sång och saga så väl kände norske kungen Olav Tryggvasson skall ha kommit levande ifrån slaget vid Svoldern samt lyckats samla en liten här, med vilken han skulle ha tågat genom Bleking över gränsen vid Hästskobäck men stupat i strid med svenskarna just här i ~~XXXXXXX~~ Siggaboda och där fått sin grav. Det har berättats, att en av boställets innehavare en gång tagit sig före att en vacker dag öppna gravén för att se

Skriv endast på denna sida!

86.

2894

86

vad den innehöll, och att han då hittat en guldkedja i den. Han tog den och gick hem glad och nöjd, men på natten kom där en man in i rummet, där han ~~XVI~~ låg och nöp honom i armarna och lät honom rätt tydligt förstå, vem som var ägare till guldkedjan samt att den som hittat den måste lägga den tillbaka på sin plats. Detta gjorde även skattgrävaren samt fyllade graven med klappersten - varpå finnes rik tillgång i trakten - så att graven icke skulle så lätt växa igen och glömmas bort. Sedan har den aldrig blivit rubbad utan av mången hållits i vördnad, vilket man kan förstå därav, att ända intill 1800-talets slut har det varit vanligt, att de flickor, som bott på Siggaboda gård, bundit en krans av löv och vilda blommor samt lagt denna på de nakna klapperstenarna på midsommaraftonen. Det berättas även, att man sett "gastabloss" och en mörk vålnad i närheten av graven nattetid. Att det ligger någon verklighet av ett eller annat slag till grund för allt detta är sannolikt, varför det vore önskvärt om denna plats bleve noggrant undersökt av på detta område sakkunnig person.

ACC. NR. 2894LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland *Upptecknat av:* Håkansson, Gust. Hemmansäg.
Härad: Kinnevald *Adress:* Siggamåla, Ryd, Almundsryd
Socken: Almundsryd *Berättat av:* Nilsdotter, Katrina
Uppteckningsår: 1930. *Född år:* 1823 *i:* Torstensmåla

87

87

Uppteckningen rör Årsgång.

(Anm. Upptecknarens farmor Katrina Nilsdotter var född 1823 och dog 1899. Hennes far var soldaten vid Kronobergs reg. Nils Brink, som varit i Finland 1808 och i Leipzig 1813.)

Jag har hört talas om, att de som gingo årsgång, de skulle gå till tre kyrkor på julnatten, fastande och tigande, så att de varken hälsade om de mötte någon människa eller svarade om någon hälsade till dem, och då fingo de se och höra så mycket, om det som skulle hända under det kommande året, bara de kunde akta sig för "glosen". När de kommo i närheten av en kyrka, så kunde det hända, att hon kom utrusande från kyrkogården och språng emellan benen på dem. Om de icke hade vett att ställa sig med benen i kors, så blevo de sittande på hennes vassa ryggborst och kommo aldrig mer tillrätta. Hon hade ögon som glödande eldkol och det brann i gapet på henne.

"Glosen".

ACC. NR. 2894

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
säg. ARKIV

Landskap: Småland *Upptecknat av:* Håkansson, Gust. Hemmansäg.
Härad: Kinnevald *Adress:* Siggamåla, Ryd, Almundsryd
Socken: Almundsryd *Berättat av:* Håkansson, Inga
Uppteckningsår: 1930 *Född år* 1840 *i* Siggamåla.

88.

88

Uppteckningen rör Odens jakt.

(Anm. Inga Håkansson född omkring 1840, död omkring 1920 var på sin tid hustru till en hemmansägare i Siggamåla.)

Min far talte om, att då han en gång i sin ungdom skulle gå till en granngård för att ottetröska, så kom han i vägen för Oden, som var ute på jakt. Far gick ifrån sitt hem vid 1-tiden på "Lusenatt". Bäst som han gick igenom en stor skog fick han höra "Oens hunna" och rasslet av deras kedjor uppe i luften, och då han kom till en korsväg, fick han se en gammal vitskägig man stående där med en bössa i handen, vilken sade: "Dagen är din, men natten är min". Far sade intet utan gick förbi honom, men då far gått ett litet stycke hörde han ett skott från korsvägen, och då förstod far, att Oden hade skjutet ett troll eller en "skosnuva".

ACC. NR. 2894

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
säg. ARKIV

Landskap: Småland Upptecknat av: Håkansson, Gust. Hemmansäg.
Härad: Kinnevald Adress: Siggamåla, Ryd, Almundsryd
Socken: Almundsryd Berättat av: Svensson, P.J.
Uppteckningsår: 1930 Född år 1884 i Krampamåla, Härlunda.

89

Uppteckningen rör Julbaket.

(Anm. Svensson, född 1884 i Krampamåla,
Härlunda, är nu hemmansägare i Siggamåla, Almundsryd.)

/ Min mor, som var född i Härlunda, brukade baka
en stor kringla till jul, som hon på julafton lade under juldu-
ken på julbordet. Sedan den legat där under natten, gömde hon
den till våren, då hon delade den till korna, som då åto upp den. /

ACC. NR. 2894

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland *Upptecknat av:* Håkansson, Gust. Hemmansäg.
Härad: Kinnevald *Adress:* Siggamåla, Ryd, Almundsryd
Socken: Almundsryd *Berättat av:* Johansson, Henrik, Hemmansäg.
Uppteckningsår: 1930 *Född år* 1875 *i* Tröjemåla, Almundsryd

90

Uppteckningen rör Årsgång.

Den, som skulle gå årsgång, måste vara kunnig i svartkonst. Jag har hört talas om en person i Almundsryd, som ville veta vad som skulle hända under det kommande året, och därför stämde han möte med den onde, att denne skulle möta honom under julnatten vid de tre kyrkorna, Urshult, Almundsryd och Härlanda. Sean gick han under natten fastande och tigande till dessa kyrkor, men den onde såg han icke, ty denne hade icke makt att visa sig på dessa ställen under den natten, och fick därför inte veta något.

Landskap: Småland *Upptecknat av:* Håkanson, Gust. Hemmansäg.
Härad: Kinnevald *Adress:* Siggamåla, Ryd, Almundsryd
Socken: Almundsryd *Berättat av:* Pettersson, Alma
Uppteckningsår: 1930 *Född år* 1880 *i* Kastensmåla

91

91

Uppteckningen rör Årsgång.

(Anm. Alma Pettersson, är född omkring 1880
i Kastensmåla, där den omtalade gumman en tid varit hemma.)

En gammal gumma, som hette Sissa ifrån Siggamåla,
Almundsryd har talat om, att då hon i sin ungdom en gång skulle
gå till julottan i Almundsryd, så mötte hon på kyrkvägen en man,
som kom ridande i skarp trav och varken hälsade eller svarade,
då hon hälsade, varför hon trodde, att han varit ute om natten
för att gå årsgång, men att han ridit för att hinna så långt som
möjligt under natten.

ACC. NR. 2894

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland Upptecknat av: Håkansson, Gust. Hemmansäg.
Härad: Kinnevald Adress: Siggamåla, Ryd, Almundsryd
Socken: Almundsryd, Bjellerhult Berättat av: Karlsson, P. J. Hemmansäg.
Uppteckningsår: 1930 Född år 1880 i Kyrkön

92

Uppteckningen rör Årsgång.

(Karlsson, född 1880 på ett torp norr om Kyrkön, är nu hemmansägare i Bjellerhult, Almundsryd.)

Då jag var omkring 10 år gammal och skulle gå till julottan i sällskap med far, så mötte vi på vägen ungefär där Tröjemåla skolhus nu står en man, som gick mot Härlunda, och då vi hälsade, svarade han icke ett ord. Vi mötte honom där två år i rad på samma tid och ställe på juldagens morgon, och då sade far, att det var en som brukade gå årsgång, och att det var därför han inte hälsade, då vi gjorde det.

Landskap: Småland Upptecknat av: Håkansson, Gust. Hemmansäg.
Härad: Kinnevald Adress: Siggamåla, Ryd, Almundsryd
Socken: Almundsryd, Torstensmåla Berättat av: Karlsson, Jöns, Hemmansäg.
Uppteckningsår: 1930 Född år 1857 i Siggamåla

93

Uppteckningen rör Utklädsel.

(Anm. Karlsson, född 1857 i Siggamåla, är hemmansägare i Torstensmåla, Almundsryd.)

Jag har hört omtalas i min ungdom, att man en gång på en bödgård slaktat en oxe dagen före "Lusenatt". Man hade flått av huden så att både horn och klövar hängde vid den. Sen bad bonden sin dräng, att han skulle svepa den huden om sig så väl som möjligt, samt krypa på händer och fötter in i det rum, där undantagsgubben på gården låg, när det blev lagom skumt på "lusenatt". Om gubben blev så rädd, att han fick "slag" och dog därav, var det så mycket bättre, ty han var gammal och sängliggande och hade ett stort undantag. Drängen gjorde, som hans husbonde bett honom och kröp in i rummet, där gubben låg. Han hade därvid hornen fastbundna på huvudet och kröp på alla fyra samt slog klövarna i golvet det värsta han kunde. Gubben vaknade och satte sig upp i sängen, tittade stort på "oxen" och sade: "Ja nock se ja att du har horn å klöva, men ja tro väl ändå inte

Skriv endast på denna sida!

att du tar me livs å levande heller". Sen fick drängen "klampa"
ut igen och gubben levde ännu några år.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2894

94

ACC. NR. 2894

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland Upptecknat av: Håkansson, Gust. Hemmansäg.
Härad: Kinnevald Adress: Siggamåla, Ryd, Almundsryd
Socken: Almundsryd, Siggamåla Berättat av: Svensson, Petter, Kvarnäg.
Uppteckningsår: 1930 Född år 1841 i Trestenshult, Almundsryd.

95.

95.

Uppteckningen rör Odens hundar eller fåglar.

(Anm. Svensson var född 1841 i Trestenshult, Almundsryd och dog som kvarnägare i Siggamåla omkring 1920.)

Jag har ofta hört talas om "odens hunna", som man kunde få höra farz i luften under nätterna en tid före jul. Man sade, att det lät som rassel av järnkedjor, ibland som hundskall. Somliga ha trott, att det varit ett slags fåglar, som tillhört Oden. Jag sköt en gång en sådan fågel i en vik av Åsnen. Han var kolsvart och sam bra och var så seglivad, att jag fick skjuta tre ~~fåglar~~ eller fyra skott på honom med en mynningsladare, innan han dog, och då jag fick tag i honom, så luktade han så illa, att jag icke kunde ta vara på honom.

ACC. NR. 2894

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Småland Upptecknat av: Håkansson, Gust, Hemmansäg.
Härad: Kinnevald Adress: Siggamåla, Ryd, Almundsryd
Socken: Almundsryd, Vrångaböke Berättat av: Emanuelsson-Rosenkvist, S. J.
Uppteckningsår: 1930 Född år i Almundsryd

96

96

Uppteckningen rör Julbrasan m.m.

(Anm. Sven J. Emanuelsson-Rosenkvist är något över 60 år och född i Almundsryd. Han har varit handlande i Växiö, marknads- och gårdfarihandlande, målare, murare m.m.)

Min mor brukade sätta veden rätt upp då hon tände brasan på julafton. Då den var utbrunnen på kvällen, sållade hon askan på spiselhällen samt lät spjället stå öppet och sedan såg hon efter på julmorgonen om där syntes några spår i askan. Om det var så, att de voro vända inåt stugan, skulle familjen ökas, men voro de vända utåt, så skulle den minskas genom dödsfall under det kommande året. I hennes föräldrahem hade man ligget med kläderna på och sovit i halm på golvet på julafton.

Den, som var rädd för glosen, behövde endast ha med sig en markvast, då han skulle gå årsgång, så var han fredad.

Glosen.
Markvast.
Årsgång.